

Primljen 18. 11. 2008.

MEĐUNARODNI SKUP NA SVEUČILIŠTU U SZCZECINU (POLJSKA)

Neda Pintarić*

Filozofski fakultet, Zagreb

Od 22. do 25. listopada održavao se u poljskom gradu Szczecinu i turističkom mjestu Pobierowu na Baltičkome moru međunarodni znanstveni skup pod naslovom «Boja, prostor, vrijeme u dijalogu jezika i kultura». Skup je organizirao Institut za slavensku filologiju na Sveučilištu u Szczecinu s voditeljicom, Ewom Komorowskom, a pod pokroviteljstvom zapadnopomorskih gradskih vlasti. Na svečanom otvaranju govorio je rektor Sveučilišta u Szczecinu, Waldemar Tarczyński, zatim župan Zapadnopomorske županije, Władysław Husejko te gradonačelnik Szczecina, Piotr Krzystek.

Prvo plenarno predavanje održao je Marek Stachowski s Jagiellonskoga sveučilišta iz Krakova. Govorio je o nazivima strana svijeta u dolganskom i jakutskom jeziku prikazujući četiri povijesne faze u nazivima strana svijeta. Zapad se imenovao kamenom (rus. каменный ветер označavao je zapadni vjetar). Početkom 17. stoljeća glavna je orientacija istok kao kontinuacija starojakutskoga sustava. Polovicom 17. stoljeća dolazi do promjene glavne orijentacije s istoka na zapad. U trećoj fazi nastaje klasični dolganski sustav naziva strana svijeta: *kotu*, *uya* i *hōrgo* i dalje se čuva, dok se u četvrtoj fazi u dolganskom jeziku zapad počinje nazivati *hāp(p)pat*, a sjever *sogurū*. Zbog geografskoga položaja tih južnosibirskih naroda nazivi nemaju 4 osnovne strane svijeta, nego se mijesaju pa se tako sjevero-zapad naziva *muora*, sjevero-istok *allarā*, jugo-zapad *iöhä*, a jugo-istok *tās*. Autor je mnogo pisao o dolganskom jeziku, poznaće jakutski i turske jezike te impresivno vlada etimološkim slojevima jezika s prostora Urala, Altaja, Sibira...

Drugi plenarni referat imala je Neda Pintarić koja je uspoređivala boje u suvremenom hrvatskom i poljskom jeziku s obzirom na njihovu pragmatičku obilježenost. Primjeri su se odnosili na emotivno pozitivno i negativno obilježene lekseme i frazeme sa sastavnicom raznih boja, kao i na implicitno iskazivanje boja (npr. u leksemu *śarenilo*, *śarolikost*, *śarati*; *malowane*, *malować*) i eksplisitno iskazivanje boja (npr. *biało-czerwony*, *crven-bijeli-plavi*).

Po završetku plenarnih referata sudionici skupa krenuli su autobusom u bogato turističko mjesto Pobierowo na Baltiku. Tamo Sveučilište u Szczecinu ima odmaralište u prekrasnom obnovljenom dvorcu. Izlaganja su se odvijala prije i poslije podne, a navečer poslije večere

* Neda Pintarić, Filozofski fakultet, Zagreb; e-mail: npintari@ffzg.hr

sudionici su se upoznavali na domjenku uz vatru kamina.

Prvoga dana u jutarnjem terminu nastupala je **Elżbieta Górska** s Jagiellonskog sveučilišta u Krakovu koja je izlagala o izražavanju emocija povezanih s bojom, prostorom i vremenom u arapskom jeziku. Modalne operatore u arapskom književnom jeziku i dijalektima podijelila je na morfološke, leksičke i sintaktičke. Kako bi se naglasila emotivnost, dolazi do reduplicacije radikala u riječi i do duljenja samoglasnika. Leksički emotivi iskazuju se partikulama, zamjenicama, glagolima. Npr. iskaz *vedro nebo* pojačava se emotivno usklikom: *kako me se snažno doima ta vedrina!*

Lektorica slovačkoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Slovakinja **Eva Tibenská**, govorila je o obligatornom izdvajanju boje, prostora i vremena u slovačkom, hrvatskom i poljskom jeziku. U svom sintakto-semantičkom radu autorica je navodila rečenice čiji je subjekt nositelj stanja, a predikat glagol boje (npr. *crvenim se od srama*), zatim rečenice sa subjektom nositeljem radnje (*zacrnila sam ruke od oraha*) te rečenice sa subjektima dvostrukoga značenja (*U pozadini se crni šuma.* – nositelj egzistencije i *Crni mi se pred očima.* – nositelj obilježja). Primjere je potkrijepila usporedbom sa slovačkim i poljskim jezikom.

Organizatorica skupa, **Ewa Komorowska**, koja se već dugo bavi bojama u semantici, izdvojila je primjere s bojom čovjekove puti u jezičnom krugu boje. Zdrava put uspoređuje se u poljskom jeziku s crvenom bojom poput krvi, malina, božura, vatre. I obrnuto, bolestan čovjek ima požutjeli ten, blijed je ili bijel kao zid, beskrvan. Zelena boja na licu pokazuje ljutnju, ljubičasta – prestrašenost, užasnutost. Boje mogu pulsirati pa se na licu može naizmjenično vidjeti crvenilo i rumenilo kao naviranje emocija. Čovjek može imati šarolik život (*barwne życie*) ili mu život može biti siv, bezbojan, nezanimljiv (*szare życie*).

Maryse Dennes sa Sveučilišta u Bordeauxu po struci je filozofkinja i rusist pa je uspoređivala modus temporalnosti i povjesnosti u Heideggera i Berdjajeva.

Elżbieta Mańczak-Wolfeld iz Krakova (Jagellonsko sveučilište) analizirala je vrijeme u procesu posuđivanja riječi iz engleskoga jezika. Najprije se u poljski jezik iz engleskoga uvodi «*citat*», tj. neprevedeni i neprilagođeni engleski oblik, zatim se on prilagođuje gramatički, a na kraju se supstituira u poljski jezični sustav (npr. *budget* – *badżet* – *budżet*). Danas se asimilacija odvija mnogo brže nego prije, što je uvjetovano drukčijom kulturnom i društvenom stvarnošću.

Na engleskom jeziku referat je održao **Grzegorz Kleparski** iz Rzeszowa pod naslovom «*Some remarks on time-related causes of diachronic semantic changes*» (uzroci semantičkih promjena značenja leksema). Izdvojio je ekstra- i intralingvističke uzroke tih promjena za koje je potrebno vrijeme da prođu gramatikalizaciju. Riječi ulaze i izlaze iz dijalekata, a ako ostaju u jeziku, dobivaju dodatno značenje ili ga mijenjaju. Riječi povjesno podliježu

značenjskom blijedjenju (*semantic bleaching*). To se npr. vidi u intenzifikatorima koji iz negativnog značenja prelaze u pozitivno: *strašno te volim*. Katkada se može raditi o promjeni referenta, a ne značenja, usp. *olovka, pero, kemijska olovka, naliv-pero* itd. Demokratizacija utječe na stvaranje više ženskih oblika (*democratic level*), npr. *mister – misses* (*mistress* ima negativnu konotaciju iako bi tvorbeno bila bolja). Ekonomski, socijalna i kulturna povijest ne može se odvojiti od lingvističke, one idu uvijek zajedno pa se i značenja riječi mijenjaju u skladu s društvenim promjenama.

Zofia Berdychowska s Jagellonskog sveučilišta u Krakovu prikazala je sheme u mjerenu vremenskoga protoka turističkoga pojma «dan» (24 sata, polj. *doba*) u okviru njemačkih i poljskih leksičkih korelata. Vrijeme se kategorizira kao proces pa se protok sekunda, minuta i sati u pojmu *Tag und Nacht* u poljskom jeziku izriče jednim leksemom (*doba*). U turizmu se *doba hotelowa* računa kao 22 sata, u nastavi se pod nastavnim satom smatra samo 45 minuta. Odnosi li se *večer* na dan ili na noć? Što je *sumrak* u njemačkom, a što u poljskom jeziku? U njemačkom se kaže *Man soll den Tag vor dem Abend loben*, dok će Poljak reći: *Nie należy chwalić dnia przed zachodem słońca* (doslovno: Ne hvali dana prije zalaska sunca). I na kraju, poljska riječ *doba* (ž. rod) označuje i hrv. *doba* (vrijeme, epoha), npr. *Co w dobie komputerów można robić po studiach matematycznych* (Što se u doba kompjutatora može raditi poslije studija matematike). Vrijeme dana može se podijeliti npr. i prema mjestu gdje se odvija neka radnja. Pritom se koncept vremena zamjenjuje mjestom: **za stolom = u vrijeme jela** (njem. *bei Tisch*, polj. *przy stole*). Slično se može vršiti zamjena koncepta vremena prostorom: **U krugu od 50 km nema benzinske postaje.** = **Dugo** se treba voziti da se dođe do benzinske postaje.

Adam Falowski iz Krakova (Jagellonsko sveučilište) bavio se bojom, prostorom i vremenom u ukrajinskim „sramežljivim” narodnim pjesmama. Njegov je zaključak da se rijetko pojavljuju vulgarizmi u narodnim pjesmama. Oni se zamjenjuju eufemizmima, metaforama, metonimijom i sočnim humorom. Mjesto događaja u tim pjesmama je totalni seksualizirani prostor sastanaka ljubavnih parova koji žele slobodu i ljubav ih sprječava da misle na posljedice društvenih običaja i kanona. Npr. ljubi se i u vrijeme posta, prije braka, a za intimnost je dobar i dan (a ne samo večer i noć). Prostor pjesama podijeljen je na centar (ograničen zidovima kuće) i periferiju (postupno udaljavanje od centra: u gospodarske zgrade, staju, vrt, polje, voćnjak, pašnjak, šumu, na rijeku, most, mlin, zvonik...). Boje se odnose uglavnom na oči (*czarne, crne, karye*), na kosu (*ruse, rude, hrđave...*).

Anna Mažulis-Frydel (Pedagoški fakultet u Krakovu) zadržala se samo na jednoj boji i njezinim sinonimima u evoluciji značenja u ruskom jeziku, na boji plavih očiju. U ruskom se izdvaja sivo-plava boja s bliskoznačnim leksemima: *голубой, серый, синий*, a u poljskom je to *szaro-niebieski, granatowy, błękitny, szary, siny kolor*. U praslavenskom jeziku *голубой* je označavao boju vedroga neba. U 20. stoljeću dodaju se prenesena značenja.

Anna Radzik (Pedagoški fakultet u Krakovu) odabrala je poredbene frazeme sa

sastavnicom *bijelo i crno* u ruskom i njemačkom jeziku, u povijesnom aspektu. Tako je u Petersburškom leksikonu iz 1731. našla usporedbe *бел как молоко, как мертвей побледел,* a u suvremenom rječniku Ampel-Rudolfa iz 1994. nalazi se usporedba *белый как стена, как лилия, как фарфор, как жемчужина, алабастрово белый.* U njemačkom se jeziku nalaze različiti leksemi koji sadrže usporedbu bijelog s metalom, gipsom, brašnom, sirom, vrhnjem, perom itd.: *blütenweiss, wachsseiss, geellweiss, gipsweiss, mehlweiss, fahlweiss, silberweiss, porzellanweiss, zartweiss, alabasterweiss, rahmweiss, federweiss...* I sam naziv bajke *Snjegulica* (rus. Снегурочка) asocira na bjelinu snijega koja se odnosi na žensku put.

Anglistica iz Južnoga Sibira koja predaje na Sveučilištu u Szczecinu, **Olga Molčanova**, slijedila je indoiranski trag u toponimiji Južnoga Sibira. Opisivala je kako Altajci vide svijet u bojama (*белый син*) te kako dijele prostor (npr. konji i krave nikada ne idu putem kojim prolaze ovce). Pleme Karykitaj (u prijevodu: crna Kina) definira se kao «pleme koje može ubiti labuda», što dokazuje da oni nisu Altajci jer je labud u altajskoj kulturi sveta životinja koju se ne smije ubiti. Prije 40 godina ova je autorica izdala rječnik altajskoga jezika na 400 stranica, a sada ga proširuje (na 1000 stranica). Pokazala je «Исторический атлас алтайского края», izdan u Barnaulu 2007. godine od izdavača «Azbuka». Sudionici su tako mogli uživati u nepoznatim i dalekim krajolicima stepa i gorja Altaj.

Maryla Papierz, slovakistica iz Krakova s Jagellonskog sveučilišta, proučavala je virtualni prostor s internetskih stranica koje su pisali članovi slovačke dijaspore u Poljskoj. Analizirala je njihove jezične pogreške iz kojih se vidi stanje njihove asimilacije.

Ukrajinskim jezikom bavili su se **Bożena Zinkiewicz-Tomanek** iz Krakova (Uniwersytet Jagielloński) i Ukrainer **Volodimir Dubičinski** (sa Sveučilišta u Harkovu). Potonji je govorio o ideografskom opisu koncepta «vrijeme» u aforizmima. Utvrđio je prema konceptualnim poljima da postoji zajedničke kategorije ljudskoga postojanja koje se koriste istim spoznajnim osjetilima.

Danuta Stanulewicz s Gdanskoga sveučilišta proučavala je ljubičastu boju koja se u poljskom jeziku povezuje s bojom cvijeća (*vrijesak, ljubice*), voća (*ślivate*), neba na zalazu sunca, svjetla (*fioletowe światło*), sedefa u školjci (*muszle fioletowe*), maglice (*fioletowa mgła*) kao i s bojom lica u ljutnji te s bojom nosa u pijanca. Ljubičasta boja može biti i simbol nekoga proizvoda (usp. čokolade *Milka* s ljubičastim kravama).

Halina Chodurska (Pedagoški fakultet iz Krakova) promatrala je nazive biljaka koji sadrže crnu boju u raznim dijelovima (cvijet, korijen, plod, sjemenke). Postoji biljka *черноголовка, черноголовец* čiji su cvjetovi bijele boje, ali joj je u nazivu crna boja. Zašto je tako? Velika skupina biljaka koristila se za liječenje opasnih bolesti koje također u svom nazivu imaju crnu boju (npr. *черная немоч* = padavica). Takve su se biljke koristile za zaštitu od nesreće, za liječenje melankolije i depresije, za tjeranje zlih duhova, u obrani od uroka, dakle od svih «crnih» i opasnih elemenata. Autorica je spomenula i nama poznat toponim

- *чернобыль* koji je opjevan kao biljka što se rabila u navedene svrhe. Tzv. «crne biljke» služile su u obredima kao profilaktična sredstva protiv zaraza, za tjeranje đavla (rus. *черт*) s kućnoga praga. Pridjev *crn* od poganskih je dana značio *zao, otrovan, povezan s nečistom silom*.

Iz Varšave je došla novinarka **Anna Pięcińska** koja je vrlo ekspresivno navodila primjere kako se u satiričnim predstavama Ewe Szumanske («*Z pamiętnika młodej lekarki*») naziva prostor sela u koje dolazi mlada liječnica. Prostor sela dijeli se na *gumno* na kojem se nalazi seoska vlast i obrtnici te na *rubież* (dio zemlje uz granicu, udaljena periferija do koje se teško dolazi) u kojem žive neuki i zaostali pacijenti. Paradoks je gumna što se ono «preoblikuje» u «*farmersko gospodarstvo*», uvodi se *Internjet* i događaju se razne neobične smiješne stvari. Ovakav apsurdni humor i ironija društvene stvarnosti postiže se satiričnom strategijom pomoću koje se kritizira poljsko društvo na periferiji Europe (*oddalony rubież* nalazi se na Dolnym Śląsku, dakle još dalje od Europe).

U tako veselom druženju protekao je i izlet u Wołyński nacionalni park sa strmim pješčanim klifovima i šumama uz more, koje nam je s radošću i nesebično, s velikim entuzijazmom pokazivala profesorica **Janina Jasnowska** iz Agrarne Akademije u Szczecinu.

Ovaj je skup bio vrlo uspješan iz nekoliko razloga: svi su referati bili koncentrirani oko osnovne teme skupa rasvjetljavane (profilirane) s raznih aspekata, a manji broj od dvadesetak sudionika omogućio je njihovo međusobno dobro upoznavanje i kameralnu atmosferu. Privlačno mjestance, lijepo vrijeme te ostavljanje prostora za druženje i zajedničke šetnje urođilo je spojem ugodnoga i korisnoga, naizmjeničnoga rada i opuštanja, što ovom skupu može donijeti epitet uzornoga znanstvenoga događaja. Zbornik radova sa skupa pokazat će ozbiljne rezultate od ove znanstvene djelatnosti, a nova poznanstva već su omogućila međusobnu razmjenu naših publikacija i širenje međunarodnih jezičnih i znanstvenih spoznaja.